

**АПЕЛЯЦІЙНА ПАЛАТА
ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО
СУДУ**

**УЗАГАЛЬНЕННЯ
судової практики Апеляційної палати
Вищого антикорупційного суду
з розгляду кримінальних проваджень,
підстави скасування та зміни судових рішень
за 2019 - 2020 роки**

УЗАГАЛЬНЕННЯ

судової практики Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду з розгляду кримінальних проваджень, підстави скасування та зміни судових рішень за 2019 - 2020 роки

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України.

Правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Вищий антикорупційний суд: здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті.

Територіальна юрисдикція (підсудність) Вищого антикорупційного суду поширюється на всю територію України.

Статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі.

Відповідно до ст.21 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України) визначено, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Зі змісту цих норм закону вбачається, що одним з основних елементів права на справедливий суд є розгляд справи судом, встановленим законом.

Частиною 1 ст.33-1 КПК України визначено, що Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних кримінальних правопорушень, передбачених в примітці ст.45 КК України (далі – КК України), статтями 206-2, 209, 211, 366-2, 366-3 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених пунктами 1-3 ч.5 ст.216 КПК України.

Згідно з приміткою до ст.45 Кримінального кодексу України (далі – КК), корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст.191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу.

Відповідно до п.20-2 Прикінцевих та перехідних положень КПК України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку

роботи Вищого антикорупційного суду» №100-IX від 18 вересня 2019 року, що набрав чинності 22 вересня 2019 року, підсудність Вищого антикорупційного суду, передбачена КПК України як суду першої інстанції, суду апеляційної інстанції та слідчих суддів, поширюється на кримінальні провадження, відомості за якими про кримінальне правопорушення внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань:

1) з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду»;

2) до дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду», якщо досудове розслідування здійснюється або здійснювалося Національним антикорупційним бюро України та закінчено прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Порядок звернення до суду за судовим захистом у кримінальному провадженні визначений КПК України.

Відповідно до ч.1 ст.2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

З метою судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні у КПК України введено інститут слідчого судді.

Відповідно до п.18 ч.1 ст.3 КПК України слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, - голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду.

Статтею 7 КПК України передбачено загальні засади кримінального провадження, до яких відносяться, зокрема, верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Кримінальне провадження здійснюється з дотриманням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст та спрямованість діяльності держави (ст.8 КПК України)

Статтею 129 Конституції України передбачено, що однією із основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення.

05 вересня 2019 року Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду розпочала свою процесуальну діяльність.

Узагальнення підготовлено згідно з даними звітів за формами №2-о АП ВАКС «Звіт Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду про розгляд судових справ», 2-к «Звіт Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду про розгляд апеляційних скарг у порядку кримінального судочинства», затверджених наказом Вищого антикорупційного суду від 11 березня 2020 року №21-а та інформації, внесеної до автоматизованої системи документообігу суду - комп'ютерної програми КП «Д-3». При проведенні узагальнення використано копії ухвал АП ВАКС, якими було скасовано або змінено судові рішення суду першої інстанції, та які зберігаються відділом документообігу (канцелярія), судової статистики та узагальнення судової практики управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду і групуються у справи відповідно до затвердженої номенклатури.

Оскільки Вищий антикорупційний суд та Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду почали здійснювати правосуддя з 05 вересня 2019 року, узагальнення судової практики з даного питання АП ВАКС раніше не проводилось. З цієї ж причини неможливо провести порівняльний аналіз щодо розглянутих кримінальних проваджень за аналогічний період.

Метою проведення узагальнення з розгляду кримінальних проваджень АП ВАКС є аналіз застосування судами першої інстанції кримінального процесуального законодавства під час здійснення кримінального провадження щодо корупційних кримінальних правопорушень, виявлення спірних питань, що виникають у судовій практиці, підготовка пропозицій для забезпечення правильного застосування судами норм права та напрацювання однакових підходів до здійснення судового провадження за цією категорією справ.

Об'єктами дослідження були: копії судових рішень, постановлених АП ВАКС за період з 05.09.2019 до 31.12.2020 з розгляду апеляційних скарг, якими було змінено або скасовано судові рішення суду першої інстанції, статистичні дані АП ВАКС.

Аналіз статистичних даних

Згідно статистичних даних, за період з 05.09.2019 до 31.12.2020 в провадженні суддів АП ВАКС перебувало 1647 справ та матеріалів, з яких розглянуто 1580 апеляційних скарг і матеріалів, що складає 95,9% від загальної кількості справ і матеріалів, що знаходились у провадженні суддів АП ВАКС за вказаний період.

За вищезазначений період до АП ВАКС надійшло 23 апеляційні скарги на вироки першої інстанції. За результатами апеляційного розгляду постановлено:

- 1 ухвалу, якою залишено апеляційну скаргу без задоволення, оскаржуваний вирок – без змін;

- 1 вирок, яким скасовано виправдувальний вирок суду першої інстанції та ухвалено обвинувальний вирок;

- 2 ухвали, якими апеляційні скарги на вирок суду задоволено, оскаржувані вироки скасовано, направлено матеріали кримінального провадження до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку;

- 1 ухвалу про скасування обвинувального вироку суду першої інстанції та закриття кримінального провадження;

- 1 ухвалу про змінення вироку першої інстанції.

Також, ухвалою колегії суддів АП ВАКС закрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою особи, яка не має права подавати апеляційну скаргу і дана обставина була з'ясована колегією вже під час судового розгляду (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 30.07.2020 р. у справі №991/3382/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90683535>*) – 1 справа.

До АП ВАКС в апеляційному порядку було оскаржено вирок суду першої інстанції про затвердження угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним. При вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження, суддею-доповідачем АП ВАКС було встановлено, що апеляційну скаргу подала особа, яка не має права її подавати, отже ухвалою судді на підставі п.2 ч.3 ст.399 КПК України відмовлено у відкритті апеляційного провадження та повернуто апеляційну скаргу заявнику (*ухвала судді АП ВАКС від 20.11.2020 р. у справі №991/6995/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92998800>*) – 1 справа.

Колегією суддів АП ВАКС за заявою особи не було знайдено підстав для поновлення строку на апеляційне оскарження вироку суду першої інстанції, тому заявнику було відмовлено у задоволенні цієї заяви та повернуто апеляційну скаргу (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 15.07.2020 р. у справі №760/4297/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90435404>*) – 1 справа.

За цей період до АП ВАКС в апеляційному порядку було оскаржено вирок суду про затвердження угоди про визнання винуватості з підстав, яких він не може бути оскарженим, отже ухвалою судді на підставі ч.4 ст.399 КПК України відмовлено у відкритті апеляційного провадження та повернуто апеляційну скаргу заявнику (*ухвала судді АП ВАКС від 23.10.2019р. у справі №127/14331/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85142273>*) – 1 справа.

Залишок нерозглянутих кримінальних проваджень за апеляційними скаргами на вироки суду першої інстанції станом на 31 грудня 2020 року становив 13.

Особливості перегляду Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду вироків, постановлених судами першої інстанції: причини їх зміни та скасування

Відповідно до ч.1 ст.409 КПК України підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є:

- неповнота судового розгляду;
- невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні фактичним обставинам кримінального провадження;
- істотне порушення вимог кримінального процесуального закону;
- неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

За ч.2 ст.409 цього Кодексу також підставою для скасування або зміни вироку першої інстанції може бути також невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.

З підстави невідповідності висновків суду, викладених у судовому рішенні фактичним обставинам кримінального провадження, скасовано 1 виправдувальний вирок суду першої інстанції з ухваленням нового вироку відносно обвинуваченої особи та 1 обвинувальний вирок із закриттям кримінального провадження.

Так, вироком Вищого антикорупційного суду від 03.06.2020 р. *Особу 1* визнано невинуватим та виправдано на підставі п.3 ч.1 ст.373 КПК України, за недоведеністю в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.366-1 КК України. Виправдовуючи *Особу 1* в умисному неподанні суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» при обставинах, викладених в обвинувальному акті, суд першої інстанції дійшов висновку про доведення стороною обвинувачення того, що наявний об'єкт злочину, об'єктивна сторона, суб'єкт кримінального правопорушення, але, не доведено наявності суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, а саме: *Особа 1*, діючи з прямим умислом, не подав такі декларації, він не мав мету та мотив уникнути таким чином публічного контролю за своїм майновим станом чи приховати якісь активи. На відсутність прямого умислу, на думку суду першої інстанції, вказує те, що *Особа 1* не бажав настання наслідків у вигляді не оприлюднення відомостей про його майновий стан, оскільки надсилав в інший спосіб на адресу НАЗК усі відомості за формою, затвердженою НАЗК, при тому що оприлюднення декларацій належить до повноважень НАЗК відповідно до п.8 ч.1 ст.11 Закону України «Про запобігання корупції».

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, обвинувачений *Особа 1*, будучи зобов'язаним і обізнаним про необхідність подачі декларації, маючи можливість отримати електронний цифровий підпис і подати відповідні декларації, не подав жодної декларації за певні періоди шляхом їх особистого заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції. Таким чином, висновки суду першої інстанції про недоведеність наявності в діянні обвинуваченого *Особа 1* складу злочину, передбаченого ст.366-1 КК України не ґрунтувалися на законі та матеріалах кримінального провадження, тому вироком колегії суддів АП ВАКС від 05.10.2020 р. виправдувальний вирок Вищого антикорупційного суду від 03.06.2020 р. скасовано та ухвалено новий вирок, яким обвинуваченого *Особа 1* визнано винним з призначенням покарання (*вирок колегії суддів АП ВАКС від 05.10.2020 р. у справі №760/22550/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91998357>*).

Колегією суддів АП ВАКС скасовано вирок Київського районного суду м. Одеси від 18.03.2019 р., яким визнано *Особу 1* винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.191 КК України з призначенням покарання у вигляді позбавлення волі строком на три роки з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій на строк три роки. Задоволено цивільний позов Районної державної адміністрації на суму 65 403, 40 грн.; стягнуто судові витрати у сумі 20 989,60 грн.; вирішено долю речових доказів відповідно до вимог ст.100 КПК України.

Як встановлено судом першої інстанції, *Особа 1* обіймаючи посаду голови Районної державної адміністрації Одеської області, будучи державним службовцем, використав своє

службове становище та повноваження і вирішив заволодіти бюджетними грошовими коштами шляхом безпідставного перерахування їх на власний банківський рахунок як стимулюючі виплати, що передбачено ст.50 Закону України «Про державну службу». Відповідно до викладеного, суд першої інстанції дійшов висновку, що обвинувачений *Особа 1* вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.2 ст.191 КК України, зокрема заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

При перегляді апеляційної скарги, колегією суддів АП ВАКС було встановлено, що вирок суду першої інстанції відносно *Особа 1* не відповідає вимогам статті 370 КПК України в повній мірі, адже постановлений з порушенням вимог кримінального та кримінального процесуального закону, а висновки суду не відповідають фактичним обставинам справи та зібраним у справі доказам. Так, суд першої інстанції погодився зі стороною обвинувачення щодо кваліфікації дій *Особа 1* і вважав наявним в його діях склад злочину, передбачений ч.2 ст.191 КПК України. А саме, заволодіння *Особою 1* грошових коштів в розмірі 65 403,40 грн. Однак, як встановлено судом апеляційної інстанції, такі дії *Особа 1* не дають підстав вважати наявність в них складу злочину, передбаченого ч.2 ст.191 КК України, оскільки виплата обвинуваченому *Особа 1* надбавок за інтенсивність праці і виконання особливо тяжкої роботи була здійснена в межах фонду оплати праці і не може бути кваліфіковано як заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а є лише порушенням фінансової дисципліни і може бути підставою для можливого притягнення керівника до дисциплінарної та фінансової відповідальності. За таких обставин, ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 11.02.2020 р. вирок Київського районного суду м. Одеси було скасовано, кримінальне провадження відносно обвинуваченого *Особа 1* закрито на підставі п.2 ч.1 ст.284 КПК України у зв'язку з відсутністю в його діях складу даного кримінального правопорушення, цивільний позов залишено без розгляду (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 11.02.2020 р. у справі №517/639/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87573700>*).

Наступною підставою як скасування, так і зміни вироків є істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, передбачене п.3 ч.1 ст.409 та ст.412 КПК України.

Відповідно до ч.1 ст. 412 КПК України істотними порушеннями вимог кримінально процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення.

Так, вироком Білокуракинського районного суду Луганської області від 27.07.2016 р. було затверджено угоду про визнання винуватості між начальником другого відділу управління процесуального керівництва підтримання державного обвинувачення та представництва у суді Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Генеральної прокуратури України та обвинуваченим *Особа 1*, якого визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.369-2 КК України з призначенням йому покарання у вигляді штрафу в розмірі 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 25500 гривень.

Судом першої інстанції зазначено, що *Особа 1*, будучи захисником обвинувачених *Особа 2* та *Особа 3*, діючи умисно, отримав від *Особа 2* неправомірну вигоду у розмірі 6000 доларів США для впливу на суддю Северодонецького міського суду Луганської області за прийняття нею рішення як особою, уповноваженої на виконання функцій держави, та тимчасового виконувача обов'язків прокурора м. Северодонецька Луганської області за забезпечення ним невиконання прокуратурою заходів до оскарження в апеляційному порядку вироку суду, у тому числі шляхом впливу на прийняття рішення прокурором у кримінальному провадженні. Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, суд першої інстанції прийшовши до висновку про відповідність угоди вимогам закону, ухвалив вирок, яким вирішив питання щодо правомірності дій інших осіб, зокрема судді Северодонецького міського суду Луганської області та тимчасового виконувача обов'язків прокурора м. Северодонецька Луганської області, що спричинило порушення їх прав, свобод та інтересів. Так як вказані порушення кримінального процесуального закону є істотними, які призвели до ухвалення незаконного та несправедливого рішення, ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 17.03.2020 р. вищезазначений вирок суду було скасовано з направленням матеріалів провадження відносно обвинуваченого *Особа 1* до Вищого антикорупційного суду для проведення судового провадження у

загальному порядку (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 17.03.2020 р. у справі №409/1465/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88320603>*).

З аналогічних підстав скасовано вирок Вищого антикорупційного суду України від 12.06.2020 р., яким затверджено угоду про визнання винуватості від 15.03.2016 р., зі змінами від 10.06.2020 р., відносно обвинуваченого *Особа 1* у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.369-2 КК України та на підставі цієї угоди йому призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 25500 гривень 00 копійок. Скасовано запобіжний захід стосовно обвинуваченого *Особа 1* у вигляді застави.

Судом першої інстанції зазначено, що обвинувачений *Особа 1* здійснюючи індивідуальну діяльність згідно з договором про надання правової допомоги здійснював захист *Обвинуваченого-2* та *Обвинуваченого-3* у конкретному кримінальному провадженні. Діючи умисно, одержав від *Обвинуваченого-2* неправомірну вигоду у розмірі 6000 доларів США, що згідно з офіційним курсом Національного банку України становило 135655 гривень. Зазначена неправомірна вигода підлягала передачі іншій особі для здійснення впливу на осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а саме - прийняття ними рішення щодо призначення *Обвинуваченому-2* та *Обвинуваченому -3* покарання, не пов'язаного з реальним позбавленням волі, та невжиття заходів до оскарження такого рішення. Зазначені дії обвинуваченого *Особа 1* кваліфіковано за ч.2 ст.369-2 КК України, тобто, як одержання неправомірної вигоди для третіх осіб за вплив на прийняття рішення особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

15.03.2016 р., під час судового розгляду до підготовчого засідання між прокурором та обвинуваченим *Особа 1* було укладено угоду про визнання винуватості, до якої 10.06.2020 р. було внесено зміни.

Як було встановлено, колегією суддів АП ВАКС, постановляючи вирок від 12.06.2020 р., суд в порушення вимог ч.6 ст.474 КПК України самостійно не дослідив всі матеріали кримінального провадження та відмовив у задоволенні клопотання захисника обвинуваченого *Особа 1* про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, що позбавило його можливості оцінити наявність чи відсутність підстав заявити суду про добровільність чи примус укладення угоди. Цією відмовою було порушено право обвинуваченого на захист, гарантоване ст.63 Конституції України, оскільки згідно ст.324 КПК України, прокурору та захиснику, які раніше не брали участі у кримінальному провадженні, суд зобов'язаний надати час, достатній для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки до участі в судовому засіданні.

Крім того, як зазначено колегією суддів АП ВАКС, суд першої інстанції, допустивши до повторного розгляду угоду про визнання винуватості від 15.03.2016 р., не звернув уваги, що вирок про її затвердження вже було скасовано за апеляційною скаргою «інших осіб», фактично не виконав рішення суду апеляційної інстанції, чим порушив право *Особа 3*, *Особа 2* та обвинуваченого *Особа 1* на розгляд кримінального провадження в загальному порядку

До того ж, колегія суддів апеляційної інстанції дійшла висновку, що угода про визнання винуватості, в тому числі зі змінами, не відповідає вимогам п.1 ч.7 ст.474 КПК України в частині кваліфікації дій обвинуваченого *Особа 1* та зазначила, що вказані порушення кримінального процесуального закону є істотними і призвели до ухвалення незаконного та несправедливого рішення, отже вирок підлягає скасуванню з направленням матеріалів провадження відносно обвинуваченого *Особа 1* до Вищого антикорупційного суду для проведення судового провадження у загальному порядку (*ухвала колегії АП ВАКС від 07.10.2020 р. за №409/1465/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065506>*).

З цих же підстав також було змінено вирок Київського районного суду міста Одеси від 15.12.2017 р., яким *Особа 1* визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.15, ч. 4 ст.190 КК України і призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років, з конфіскацією всього майна, що належить йому на праві приватної власності в дохід держави. *Особа 2* визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.15, ч.4 ст.190 КК України і призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років, з конфіскацією всього майна, що належить йому на праві приватної власності в дохід держави.

Як встановлено судом апеляційної інстанції, вирок суду відповідає положенням статей 370, 374 КПК України, судом першої інстанції правильно застосовано норми матеріального закону. Разом з тим, колегія суддів АП ВАКС погодилась з доводами сторони захисту стосовно недопустимості, як доказу, протоколу пред'явлення особи для впізнання за фотознімками від 22.02.2016 р., які отримані з порушенням процедури визначеної КПК України. Як встановлено судом апеляційної інстанції, свідку *Особа 3* працівниками правоохоронних органів раніше вже пред'являвся фотознімок обвинуваченого *Особа 1*. При цьому, всупереч вимогам закону фотознімки інших осіб для проведення впізнання йому тоді пред'явлені не були. Оскільки інших порушень вимог кримінального процесуального закону крім вказаного, які б перешкодили чи могли перешкодити суду повно й всебічно розглянути провадження і постановити законне, обґрунтоване та справедливе рішення, у матеріалах провадження в межах апеляційного розгляду встановлено не було, ухвалою колегією суддів АП ВАКС від 02.06.2020 р. було змінено вищезазначений вирок суду шляхом виключення з вироку посилання на протокол пред'явлення особи для впізнання (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 02.06.2020 р. за №520/2989/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89701649>*).

Аналіз статистичних даних

Крім того, за цей період на розгляд суддів АП ВАКС надійшло 76 кримінальних проваджень із апеляційними скаргами на ухвали суду.

За результатами апеляційного розгляду:

- у задоволенні скарги відмовлено і судові рішення залишено без змін у 17 кримінальних провадженнях;
- 7 ухвал скасовано;
- 3 змінено.

Відмовлено у відкритті апеляційного провадження у 36 кримінальних провадженнях. У 8 кримінальних провадженнях апеляційні скарги повернуті особам, які їх подали.

Залишок нерозглянутих апеляційних скарг на ухвали в кримінальному провадженні станом на 31.12.2020 становив 5 кримінальних проваджень.

Особливості перегляду Апеляційною палатою Вищого антикорупційного апеляційних скарг на ухвали в кримінальному провадженні, причини їх зміни та скасування

Із загальної кількості оскаржуваних ухвал, протягом 2019-2020 років до АП ВАКС було оскаржено 7 ухвал за апеляційними скаргами прокурорів на ухвали про повернення прокурору обвинувального акту. Серед переглянутих апеляційних скарг на вищезазначені судові рішення:

2 ухвали залишенні без змін, а апеляційні скарги – без задоволення (ухвала колегії суддів АП ВАКС від 05.12.2019 р. за №761/11248/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86228245>; ухвала колегії суддів АП ВАКС від 19.12.2019 р. за №757/62356/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86524938>);

4 апеляційні скарги – задоволені, оскаржувані судові рішення скасовані та направлені обвинувальні акти для розгляду до суду першої інстанції.

Відповідно до ч.4 ст.110 КПК України обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Статтею 291 КПК України передбачено вимоги до обвинувального акту та додатків до нього, які є невід'ємною частиною, які повинні бути надіслані до суду. Крім цього, ст.291 КПК України встановлює, які відомості має містити обвинувальний акт.

Згідно п.6 ч.1 ст.407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції. При вивченні причин скасування колегією суддів АП ВАКС ухвал суду першої інстанції, було встановлено істотні

порушення вимог кримінально процесуального закону (ст.412 КПК України).

Так, ухвалою колегії суддів Вищого антикорупційного суду від 25.11.2019 р. задоволено клопотання адвоката Єгорова Б.С., який діє в інтересах обвинуваченого *Особа 1*, про повернення прокурору обвинувального акту у кримінальному провадженні за обвинуваченням *Особа 2*, у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч.5 ст.191, ч.3 ст.27, ч.2 ст.364 КК України, та за обвинуваченням *Особа 1* у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.364 КК України. Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, задовольняючи клопотання адвоката, суд першої інстанції виходив з того, що встановлений строк досудового розслідування закінчився 21.04.2018 р., а затвердження прокурором обвинувального акту відбулося 11.10.2019 р., тобто поза межами строку досудового розслідування, що, є суттєвим порушенням вимог кримінально процесуального закону під час його затвердження та необхідністю приведенням його у відповідність до вимог ст.291 КПК України.

Колегія суддів АП ВАКС не погодилася з таким висновком суду першої інстанції та зазначила, що суд може повернути обвинувальний акт слідчому або прокурору виключно з підстав невідповідності вимогам ст.291 КПК України. Тобто, для ухвалення рішення про повернення обвинувального акту прокурору з підстав його невідповідності вимогам КПК України суд має встановити невідповідність форми чи змісту такого обвинувального акту положенням ст. 291 КПК України. Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, обґрунтовуючи своє рішення про повернення обвинувального акту, суд першої інстанції дійшов помилкових висновків про порушення вимог кримінально процесуального закону, оскільки, прокурором були дотримані вимоги до обвинувального акту, визначені ст.291 КПК України, а суд першої інстанції вийшов за межі повноважень, наданих йому кримінально процесуальним законом на стадії підготовчого судового засідання і фактично вдався до дослідження обставин кримінального провадження, що є неприпустимим на даній стадії судового розгляду. Оскільки судом апеляційної інстанції було встановлено, що ухваливши рішення про повернення обвинувального акту прокурору, суд першої інстанції припустився порушення вимог кримінально процесуального закону, які є істотними, ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 21.12.2019 р. оскаржувана ухвала скасована та направлено обвинувальний акт для розгляду до суду першої інстанції у тому ж складі (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 21.12.2019 р. за №991/1231/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86647939>*).

З аналогічних підстав було скасовано ухвалу Вищого антикорупційного суду від 25.11.2019 р., якою задоволено клопотання захисника Сторожук О.С. та повернуто прокурору обвинувальний акт у даному кримінальному провадженні. Захисникам Слюсарю А.А., Степанову І.В., Марфіну В.В., Бабічу О.І., Опанасенко І.Ю. в задоволенні клопотань про повернення обвинувального акту відмовлено. Свою ухвалу суд першої інстанції мотивував тим, що *Особа 1* обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч.5 ст.191 КК України. Але обвинувальний акт не містить положень про те, що обвинувачений є службовою особою, та не зазначено усіх ознак складу злочину, відсутні переконливі посилання на факт протиправного збагачення винних або інших осіб, а тому обвинувальний акт не відповідає вимогам КПК України і підлягає поверненню прокурору.

Колегією суддів АП ВАКС встановлено, що повертаючи обвинувальний акт у даному кримінальному провадженні, суд виходив з того, що він не відповідає вимогам КПК України, оскільки не містить всіх вимог передбачених ст.291 КПК України. Однак, колегія суддів апеляційної інстанції не погоджується з такими висновками суду першої інстанції, оскільки питання про некоректність обвинувачення, їх доведеність чи недоведеність, правильність кваліфікації, питання про те, є обвинувачений суб'єктом інкримінованого йому злочину чи ні, є предметом розгляду обвинувального акту по суті та не вирішується судом у підготовчому судовому засіданні. Ці питання знаходяться за межами обсягу питань, які вирішуються судом у підготовчому засіданні при перевірці відповідності обвинувального акту вимогам закону. Висновки з цього приводу суду першої інстанції виходять за межі його компетенції на підготовчій стадії судового розгляду, у зв'язку з чим колегія суддів АП ВАКС дійшла висновку що суд першої інстанції істотно порушив вимоги кримінально- процесуального права, що призвело до прийняття помилкового рішення. Тому ухвалою колегією суддів АП

ВАКС від 20.02.2020 р. оскаржувану ухвалу скасовано з направленням кримінального провадження до Вищого антикорупційного суду для нового розгляду обвинувального акту у тому ж складі суду, починаючи зі стадії підготовчого судового засідання (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 20.02.2020 р. за №991/703/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87757424>*).

Пунктами 2, 3 ч.1 ст.409 КПК України передбачено, що підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження а також істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Саме з цих підстав було скасовано ухвалу Вищого антикорупційного суду від 07.09.2020 р., якою кримінальне провадження за обвинуваченням *Особа 1* та *Особа 2* закрито на підставі п.4 ч.1 ст.284 КПК України у зв'язку з набранням чинності закону, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. Також вказаним рішенням повернуто обвинувальний акт у кримінальному провадженні як такий, що не відповідає положенням КПК України.

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, суд першої інстанції, повертаючи обвинувальний акт прокурору, дійшов висновку, що зазначення в ньому частини анкетних даних співучасників обвинувачених *Особа 1*, *Особа 2* є підставою для визнання його таким, що порушує презумпцію невинуватості співучасників. З даним висновком суду колегія суддів апеляційної палати не погодилася, оскільки діюче законодавство, вказує на порушення її лише у разі постановлення рішення судом. Інші службові чи посадові особи в Україні не наділені такими повноваженнями.

Також колегія суддів АП ВАКС не погодилася з висновком суду першої інстанції, що в обвинувальному акті не визначено межі висунутого обвинувачення, оскільки в своїй ухвалі суд першої інстанції посилався на те, що в обвинувальному акті належним чином зазначена подія кримінального правопорушення окремо по відношенню до кожного обвинуваченого, а також відображено виклад обставин відповідно до зазначеної кваліфікації інкримінованих діянь, інформація щодо пред'явленого обвинувачення по відношенню до кожного з обвинувачених відповідно до вимог КК України. Таким чином, колегія суддів апеляційної інстанції вважає, що прийняте рішення містить істотні суперечливі висновки, тому підлягає скасуванню в частині повернення обвинувального акту прокурору із поверненням матеріалів кримінального провадження до Вищого антикорупційного суду для нового розгляду обвинувального акту (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 28.10.2020 р. за №757/20661/18-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92522550>*).

З підстав передбачених ч.1 п.4 ч.2, ч.3 ст.291 КПК України ухвалою Вищого антикорупційного суду від 29.07.2020 р. обвинувальний акт у кримінальному провадженні за обвинуваченням *Особа 1* у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.369 КК України, повернуто прокурор з тих підстав, що стороною обвинувачення не доведено наявності у керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора Грищука М.О. повноважень на підписання та затвердження обвинувального акту у кримінальному провадженні за обвинуваченням *Особа 1*, оскільки у підготовчому судовому засіданні встановлено, що ЄРДР не містив відомостей про Грищука М.О., як про прокурора, у вказаному кримінальному провадженні. А постанова про зміну прокурорів була прийнята поза межами досудового розслідування.

Ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 09.09.2020 р. вищезазначену ухвалу суду скасовано, а матеріали провадження повернуто до суду першої інстанції для продовження розгляду зі стадії підготовчого провадження, оскільки висновки суду першої інстанції не відповідають фактичним обставинам справи, судові рішення не ґрунтуються на вимогах кримінально процесуального закону. Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, повертаючи обвинувальний акт, суд першої інстанції дійшов висновку, що він не відповідає вимогам ч.1 п.4 ч.2, ч.3 ст.91 КПК України, але судом не було взято до уваги той факт, що в матеріалах кримінального провадження міститься постанова про визначення групи прокурорів в кримінальному провадженні і вона не визначена як така, що долучається до обвинувального акту, який передається до суду. Згідно ст.291 КПК України надання суду інших документів, аніж передбачених ч.4 вказаної статті, до початку судового розгляду заборонено. Також не

враховано судом першої інстанції те, що посилення на відомості реєстру досудового розслідування не ґрунтуються на вимогах статей 37,110,291 КПК України і фактично, є припущеннями про відсутність повноважень прокурора без оцінки всіх наявних у кримінальному провадженні процесуальних рішень (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 09.09.2020 р. за №991/2519/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91490543>*).

З істотними порушеннями КПК України було постановлено ухвалу Вищого антикорупційного суду від 27.05.2020 р., якою звільнено *Особа 1* від кримінальної відповідальності в пред'явленому їй обвинуваченні у вчиненні злочину, передбаченого ст.366-1 КК України, в частині не подачі декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в установленому Законом України «Про запобігання корупції» порядку за 2015-2016 роки у зв'язку із закінченням строків давності та кримінальне провадження в цій частині закрито.

Як було встановлено колегією суддів АП ВАКС при розгляді справи про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності, судом першої інстанції не взято до уваги, що обвинувачена *Особа 1* протягом досудового розслідування та судового провадження винною себе не вважала, заперечувала проти закриття кримінального провадження з цих підстав, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження ні обвинуваченою, ні прокурором суду не заявлялось, проте судом першої інстанції за відсутності ініціативи сторін кримінального провадження, самостійно було ініційовано розгляд питання щодо закриття кримінального провадження, чим порушено вимоги ч.ч.1-3, 6 ст.22, ч.ч.1,3 ст.26 КПК України. До того ж, судом першої інстанції не встановлено обставин та не дана оцінка доказам сторін кримінального провадження в частині пред'явлено обвинувачення. Всі ці порушення вимог КПК України є істотними, перешкодили суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення, що призвело до скасування ухвали суду першої інстанції з призначенням кримінального провадження до нового судового розгляду в суді першої інстанції (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 30.07.2020 р. за №200/3009/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90683537>*).

Також з істотними порушеннями вимог кримінально процесуального закону було постановлено ухвалу Києво-Святошинського районного суду Київської області від 23.07.2019 р., якою обвинуваченому *Особа 1* продовжено строк тримання під вартою із визначенням застави у розмірі 13 207 500 грн. та покладенням на нього обов'язків, визначених статтею 194 КПК, у разі внесення застави.

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, при постановленні ухвали суду першої інстанції не в повній мірі дотримався вимог статей 177, 199, 331 КПК України та належним чином не мотивував її; не виклав суть та правову кваліфікацію кримінального правопорушення, в якому обвинувачується *Особа 1*; не відобразив доводи, викладені у клопотанні захисника, та не надав їм оцінку; не зазначив в резолютивній частині висновок по суті заявлених сторонами клопотань щодо забіжного заходу; не навів обставини, які свідчать про те, що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою; не навів обставини, які перешкоджають завершенню судового розгляду до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою. Зазначені порушення вимог КПК України є істотними, а ухвала такою, що не відповідають вимогам статей 196, 370,372 КПК України. Отже, колегією суддів АП ВАКС скасовано ухвалу суду першої інстанції та постановлено нову, якою змінено строк запобіжного заходу із визначенням альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 21.10.2019 р. за №369/3820/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85099732>*).

За вказаний період часу до АП ВАКС було оскаржено також ухвалу Вищого антикорупційного суду від 08.11.2019 р. постановлену за результатами підготовчого судового засідання, в частині повернення цивільного позову. Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, ухвалою Вищого антикорупційного суду від 25.10.2019 р. позовну заяву залишено без руху та встановлено строк на їх усунення. Оскільки оновлений цивільний позов не містив реєстраційних номерів облікових карток платників податків, номерів засобу зв'язку, місце проживання та індекси цивільних відповідачів та не мав обґрунтованого розрахунку сум, що підлягали б стягненню, ухвалою від 08.11.2019 р. позовну заяву повернуто позивачам. Проте,

як зазначено в ухвалі колегії суддів АП ВАКС, при одночасному розгляді судом обвинувального акту й цивільного позову є ряд особливостей, які посилюють захист прав громадян та законних інтересів юридичних осіб, що зазнали шкоди від кримінального правопорушення, й сприяють більш швидкому та повному її відшкодуванню. Це свідчить про формальний, не обов'язковий характер суворого дотримання цивільним позивачем вимог щодо форми і змісту цивільного позову у кримінальному провадженні. За таких обставин, не зазначення цивільним позивачем у позові в кримінальному провадженні цих даних не перешкоджає суду в цьому кримінальному провадженні розглянути цивільний позов по суті разом з обвинувальним актом. Оскільки, судом першої інстанції при постановленні ухвали було допущено істотне порушення вимог кримінально процесуального закону, колегією суддів АП ВАКС в частині повернення позовної зави ухвалу скасовано та направлено матеріали за цивільним позовом до Вищого антикорупційного суду для продовження розгляду (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 12.12.2019 р. за №760/18987/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86584673>*).

Також за період з 05.09.2019 р. по 31.12.2020 р. колегіями суддів АП ВАКС були постановлені ухвали про зміну ухвали в кримінальному провадженні.

Так, ухвалою Вищого антикорупційного суду від 14.11.2019 р. продовжено строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно обвинуваченого *Особа 1*.

Оскільки при розгляді апеляційної скарги колегією суддів було встановлено невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження, вищезазначена ухвала відповідно до п.2 ч.1 ст.409 КПК України була змінена.

Як встановлено судом апеляційної інстанції, суд першої інстанції дійшов правильного по суті висновку про те, що є підстави для продовження строку тримання обвинуваченого *Особа 1* під вартою. Проте не врахував фактичні обставини: тривале перебування *Особа 1* під вартою, невнесення протягом цього часу визначеного розміру застави, внаслідок чого дійшов до неправильного висновку про неможливість зменшення розміру застави. Тому колегія суддів АП ВАКС дійшла висновку про зміну ухвали суду першої інстанції в розмірі зменшення призначеної застави (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 23.12.2019 р. №369/3820/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86584676>*).

Невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні фактичним обставинам кримінального провадження стали причинами зміни ухвали Вищого антикорупційного суду від 18.12.2019 р., якою продовжено строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно обвинуваченого *Особа 1*.

Як встановлено, колегією суддів АП ВАКС, суд першої інстанції дійшов правильного по суті висновку про те, що є підстави для продовження строку тримання обвинуваченого *Особа 1* під вартою, але не врахував фактичні обставини: тривале перебування обвинуваченого під вартою, невнесення протягом цього часу визначеного розміру застави, внаслідок чого дійшов до неправильного висновку про неможливість зменшення розміру застави. Це стало підставою для зміни ухвали суду першої інстанції в розмірі зменшення призначеної застави (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 11.02.2020 р. №369/3820/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87610259>*).

Ухвалою колегії суддів Вищого антикорупційного суду від 17.01.2020 р. за наслідками розгляду у підготовчому судовому засіданні кримінального провадження звільнено *Особа 1* від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч.2 ст.28, ч.1 ст.366 КК України та *Особа 2* за вчинення злочинів, передбачених ч.2 ст.28, ч.1 ст.366, ч.2 ст.367 КК України на підставі ст. 49 КК України, у зв'язку із закінченням строків давності, а кримінальне провадження стосовно вищевказаних осіб закрито.

При розгляді апеляційної скарги колегією суддів АП ВАКС було встановлено, що судом першої інстанції було дотримано вимог як матеріального так і процесуального права при розгляді і вирішенні даного питання, але, не розглянувши кримінальне провадження по суті і не дослідивши наявні у ньому докази, суд дійшов висновку про вчинення обвинуваченими злочинів, з чим колегія суддів Апеляційної палати не погодилась, адже такий висновок зроблено судом за межами питання можливості застосування ст. 49 КПК України. За

таких обставин, колегія суддів АП ВАКС прийшла до висновку про необхідність змінення ухвали суду першої інстанції шляхом виключення з мотивувальної частини передостаннього абзацу, в якому судом встановлено факт вчинення обвинуваченими кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.28, ч.1 ст.366 КК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 16.06.2020 р. №331/4672/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89908642>*).

Протягом досліджуваного періоду на розгляд до АП ВАКС також надійшло 4 заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, з них: 3 – інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути, 1 - встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи. Ухвалами суддів АП ВАКС було відмовлено у відкритті провадження за цими заявами, у зв'язку з тим, що кримінальним процесуальним законом не передбачено можливості переглядати за нововиявленими обставинами рішення апеляційного суду, яке було ухвалене після перевірки рішення слідчого судді, яке постановлено під час досудового розслідування.

З 223 клопотань/подань про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції, розглянуто 223, з яких: подання/клопотання задоволено та передано провадження до іншого суду – 72, у задоволенні клопотання/подання відмовлено -75, інше(повернуто, залишено без задоволення, закрито)-76. Залишок нерозглянутих клопотань/подань про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого станом на 31 грудня 2020 року відсутній.

Протягом 2019-2020 років у провадженні суддів АП ВАКС перебувало 36 справ щодо розгляду питань про: виправлення опісок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні; роз'яснення судового рішення. Всі вони розглянуті в досліджуваній період.

Аналіз статистичних даних

Згідно зі статистичними даними за період з 05 вересня 2019 року до 31 грудня 2020 року до АП ВАКС надійшло 1285 апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, з яких 1236 (96,2%) було розглянуто за звітний період. Кількість апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, у яких відмовлено у відкритті провадження – 144 (11,2%), кількість повернутих апеляційних скарг - 105 (8,2%).

З 1285 справ з апеляційними скаргами на ухвали слідчих суддів розглянуто 1236, залишок нерозглянутих апеляційних скарг на ухвалу слідчих суддів становив 49 справ.

До АП ВАКС були оскарженні ухвали слідчих суддів: Вищого антикорупційного суду – 1137, Солом'янського районного суду міста Києва – 80, Печерського районного суду міста Києва - 51, Шевченківського районного суду міста Києва – 6, Дніпровського районного суду міста Києва - 3, Придніпровського районного суду міста Черкаси – 2, Приморського районного суду міста Одеси - 2, Подільського районного суду міста Києва - 2, Київського районного суду міста Одеси-1, Ярмолинецького районного суду Хмельницької області -1.

733 апеляційні скарги було залишено без задоволення, а оскаржувані ухвали слідчих суддів без змін: Вищого антикорупційного суду – 677, Солом'янського районного суду міста Києва – 37, Печерського районного суду міста Києва -13, Шевченківського районного суду міста Києва – 4, Київського районного суду міста Одеси – 1, Подільського районного суду міста Києва – 1.

За вказаний період АП ВАКС було задоволено 223 апеляційні скарги на ухвали слідчого судді та скасовано ухвал: Вищого антикорупційного суду - 190, Солом'янського районного суду міста Києва - 18, Печерського районного суду міста Києва - 15.

За 144 апеляційними скаргами було відмовлено у відкритті провадження: Вищий антикорупційний суд - 123, Солом'янський районний суд міста Києва – 13, Печерський районний суд міста Києва – 5, Шевченківський районний суд міста Києва – 1, Приморський районний суд міста Одеси – 2.

105 апеляційних скарг було повернуто апелянту: Вищий антикорупційний суд - 83, Солом'янський районний суд міста Києва -9, Печерський районний суд міста Києва - 7, Придніпровський районний суд міста Черкаси – 1, Дніпровський районний суд міста Києва – 3, Ярмолинецький районний суд Хмельницької області -1, Подільський районний суд міста Києва – 1.

Закрито апеляційне провадження по 31 апеляційній скарзі: Вищий антикорупційний суд – 24, Солом'янський районний суд міста Києва – 3, Печерський районний суд міста Києва -2, Шевченківський районний суд міста Києва – 1, Придніпровський районний суд міста Черкаси – 1.

Особливості перегляду Апеляційною палатою Вищого антикорупційного апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів за певними категоріями справ, причини їх зміни та скасування

Відповідно до положень ст.24 КПК України кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, а також на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується його прав, свобод, законних інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом.

До суду апеляційної інстанції скарга подається в письмовій формі з додержанням вимог, передбачених ст.396 КПК України. Згідно зі ст.422 КПК України, отримавши апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, суддя-доповідач невідкладно витребує із суду першої інстанції відповідні матеріали та не пізніше як за день повідомляє особу, яка її подала, прокурора та інших заінтересованих осіб про час, дату і місце апеляційного розгляду. Апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді розглядається не пізніше як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції. Відповідно до ч.3 ст.407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду на ухвалу слідчого судді суд апеляційної інстанції має право: 1) залишити ухвалу без змін; 2) скасувати ухвалу і постановити нову.

Статтею 29 Конституції України регламентовано право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Згідно з приписами ст.5 Конвенції про захист прав та основоположних свобод, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлена свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 ст. Конвенції про захист прав та основоположних свобод, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

Главою 18 КПК України врегульовано питання, пов'язані із запобіжними заходами та затриманням особи.

Відповідно до ч.1 ст.176 КПК України, запобіжними заходами є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою.

При цьому, тримання під вартою та домашній арешт є найбільш суворими запобіжними заходами, із всіх передбачених кримінальним процесуальним законодавством.

Відповідно до ч.ч.1,2 ст.181 КПК України, домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі.

Частина 6 ст.181 КПК України вказує, що строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Тримання під вартою, відповідно до ч.1 ст.183 КПК України, є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 цього Кодексу, крім випадків, передбачених частиною п'ятою статті 176 цього Кодексу.

Частина 2 ст.183 КПК України передбачає, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою не може бути застосований, окрім як:

1) до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує;

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що, перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання

вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX цього Кодексу або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Ст.5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, як зазначив Європейський Суд з прав людини в п. 26 рішення у справі «Хайредінов проти України» (Khayredinov v. Ukraine), гарантує основоположне право на свободу та недоторканність, яке є найважливішим у «демократичному суспільстві» у розумінні Конвенції.

Однак, особа може бути позбавлена свободи у випадках і відповідно до процедури, встановленої законом, зокрема у випадку законного арешту або затримання, здійсненого з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення, що передбачає підп. «с» п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Одним із методів державної реакції на порушення, що носять кримінально-правовий характер, є заходи забезпечення кримінального провадження, передбачені ст.131 КПК України, які виступають важливим елементом механізму здійснення завдань кримінального провадження при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Частиною 4 статті 176 КПК України передбачено, що під час досудового розслідування, запобіжні заходи застосовуються за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або за клопотанням прокурора.

Згідно ч.1 ст.177 КПК України метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам переховуватися від органів досудового розслідування та суду; знищення, схову або спотворення будь-якої із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконного впливу на свідків та інших підозрюваних у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином; вчиненню іншого кримінального правопорушення чи продовження кримінального правопорушення, в якому підозрюється, обвинувачується.

Підставою застосування запобіжного заходу, відповідно до ч.2 ст.177 КПК України є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Аналіз вказаних норм закону, дає підстави вважати, що запобіжні заходи під час досудового розслідування застосовуються (обираються) слідчим суддею лише щодо особи, яка, відповідно до вимог КПК України має статус підозрюваного.

Разом з тим, відповідно до ч.1 ст.42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 108 ухвал слідчих суддів щодо розгляду клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, з них залишено без змін – 71 ухвала, скасовано - 37 ухвал.

Із 36 скасованих ухвал слідчих суддів причинами скасування стали:

1) неврахування ризиків, передбачених статтею 177 КПК – 5 справ: 991/981/20, 11-cc/991/131/20; 760/25235/19, 11-cc/991/46/19; 760/23302/19, 11-cc/991/115/19; 991/5729/20, 11-cc/991/633/20; 991/908/19, 11-cc/991/144/19.

2) неврахування вимог ч. 8 ст.194 КПК щодо застосування запобіжного заходу лише у вигляді застави або тримання під вартою – 4 справи: 991/2177/19, 11-сс/991/13/20; 991/2177/19, 11-сс/991/234/19; 991/2177/19, 11-сс/991/237/19; 991/2177/19, 11-сс/991/238/19

До підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано запобіжний захід лише у вигляді застави або тримання під вартою у випадках та в порядку, передбачених цією главою 18 КПК України (ч.8 ст.194 КПК України).

3) не в повній мірі враховано дані про особу підозрюваного та інші обставини кримінального провадження – 9 справ: 991/590/20, 11-сс/991/106/20; 991/2362/20, 11-сс/991/303/20; 991/2500/20, 11-сс/991/308/20; 991/1574/20, 11-сс/991/234/20; 991/2364/20, 11-сс/991/309/20; 991/6432/20, 11-сс/991/673/20; 991/8214/20, 11-сс/991/849/20; 991/1100/20, 11-сс/991/146/20; 760/7590/19, 11-сс/991/189/19.

Положення КПК України та практика ЄСПЛ орієнтують суд на такі критерії, які слід врахувати при визначенні розміру застави: обставини кримінального правопорушення; майновий стан підозрюваного; його сімейний стан, у тому числі матеріальне становище близьких осіб; масштаб його фінансових операцій; даних про особу підозрюваного; встановлені ризики, передбачені статтею 177 КПК України; «професійне середовище» підозрюваного; помірність обраного розміру застави та можливість її виконання, а також за певних обставин шкода, завдана кримінальним правопорушенням.

Розмір застави як самостійного запобіжного заходу чи альтернативного тримання під вартою не може перевищувати обґрунтований у клопотанні прокурором розмір застави. Інакше, це може бути розцінене як порушення слідчим суддею принципів незалежності і безсторонності суду, рівності учасників судового процесу перед судом, диспозитивності та означитиме перебирання судом на себе функції обвинувачення та суперечитиме призначенню функції слідчого судді - здійснювати судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

4) щодо набуття особою статусу підозрюваного – 3 справи: 991/991/20, 11-сс/991/138/20; 757/45638/19-к, 11-сс/300/20; 760/25064/19, 11-сс/991/133/19.

Слідчим суддею у двох перших випадках було помилково встановлено, що особа набула статусу підозрюваного в кримінальному провадженні та відносно нього може бути обраний запобіжний захід. У третьому випадку – навпаки, слідчий суддя встановив, що підозра не вручена, а судом апеляційної інстанції факт вручення підозри встановлено.

5) щодо обґрунтованості підозри – 2 справи: 991/7671/20, 11-сс/991/822/20 та 991/2177/19, 11-сс/991/246/19.

У першому випадку слідчий суддя безпідставно встановив відсутність обґрунтованої підозри, а в другому – її наявність за її відсутності.

Поняття «обґрунтована підозра» в національному законодавстві відсутнє, але згідно з ч.5 ст.9 КПК України «кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Так, у п.175 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 року Європейський суд з прав людини зазначив: «обґрунтована підозра» означає, що «існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення».

б) процесуальні порушення – 4 справи: 991/2461/20, 11-сс/991/433/20; 991/9882/20, 11-сс/991/1000/20; 991/3051/20, 11-сс/991/386/20 та 991/5298/20, 11-сс/991/594/20.

У всіх випадках, слідчими суддями допущено істотне порушення норм кримінального процесуального закону.

При цьому, в одному випадку, на час розгляду клопотання у першій інстанції прокурор не був включений у групу прокурорів у кримінальному провадженні, а отже, не мав повноважень представляти сторону обвинувачення.

Ще у двох справах – постановлено ухвалу, яка діючим КПК України не передбачена. А також заборонено спілкування підозрюваному з учасниками кримінального провадження без врахування того, що учасниками провадження є, в тому числі, захисники підозрюваного.

7) щодо встановлення наявності чи відсутності підстав вважати, що підозрюваний оголошений в міжнародний розшук (ч.6 ст.193 КПК України) – 7 справ: 757/37692/19, 11-сс/991/61/20; 991/2607/20, 11-сс/991/376/20; 760/23495/19, 11-сс/991/38/19; 760/23435/19 11-сс/991/82/19; 760/23651/19, 11-сс/991/83/19; 991/606/19, 11-сс/991/184/19 та 760/23347/19, 11-сс/4911/2/19.

Відповідно до ч.6 ст.193 КПК України, що визначає порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст.177 КПК України, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук.

Лише в першому випадку слідчим суддею помилково встановлено, що особа оголошена в міжнародний розшук за відсутності даних про направлення такої постанови на виконання. У всіх інших – слідчими суддями помилково встановлено, що особа не оголошена в міжнародний розшук.

У взаємовідносинах України та Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу саме Національна поліція виступає як Національне центральне бюро Інтерполу. При цьому, робочим апаратом НЦБ Інтерполу в структурі Національної поліції є саме Департамент міжнародного поліцейського співробітництва.

Аналіз положень Правил Інтерполу з обробки даних свідчить, що такі Правила не регламентують питань оголошення особи в розшук, вони встановлюють принципи та заходи для функціонування Інформаційної системи Інтерполу (ст. 3 Правил). Для цілей міжнародного поліцейського співробітництва інформація в Інформаційній системі Інтерполу оброблюється з метою розшуку особи для затримання, арешту або обмеження пересування (ч. 2 ст. 10 Правил). Відповідно до ст.82 Правил, сповіщення з «червоним кутом» видаються за запитом НЦБ або міжнародної організації, що має право здійснювати розслідування та вести кримінальне провадження з метою встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. Статтею 83 Правил визначені спеціальні умови видання сповіщень з «червоним кутом», які вимагають надання певної юридичної інформації (п.б ч.2 ст.83), зокрема фабулу справи, обвинувачення, норму закону, максимально можливе покарання, посилення на діючий ордер на арешт або судові рішення подібного роду (якщо можливо направляється копія ордеру на арешт або судові рішення). Таким чином, саме ордер на арешт або відповідне судові рішення має передувати виданню сповіщення з «червоним кутом». Інформація про прийняття такого судового рішення є однією з підстав для видачі сповіщення з «червоним кутом». Зазначене свідчить про хибність висновку слідчого судді щодо можливості ухвалення рішення про тримання особи під вартою в порядку, визначеному ч.6 ст.193 КПК України, лише при наявності підтвердження розшуку особи Інтерполом. Саме обґрунтованість постанови детектива про оголошення особи в міжнародний розшук, тобто, наявність для цього правових підстав, мали бути перевірені слідчим суддею для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення.

Правила Інтерполу не регулюють питання оголошення осіб у міжнародний розшук; Інтерпол не є органом, який уповноважений оголосити кого-небудь в розшук; Інтерпол є одним із органів, який за певних умов може виконувати рішення (розшукувати) про оголошення особи в міжнародний розшук.

Докази (момент) оголошення особи у міжнародний розшук при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо підозрюваного, який відсутній. Винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук та внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань є достатнім для підтвердження факту оголошення особи у міжнародний розшук у розумінні вимог ст.281 КПК України та ч.6 ст.193 КПК України. КПК України жодним чином не

обумовлює ухвалення судового рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного доведеністю факту перебування такої особи у міжнародному розшуку, а лише визначає необхідність оголошення такого розшуку (ч.6 ст.193, ч.2 ст.281 КПК України), що в даному випадку і було здійснено старшим детективом НАБ України шляхом винесення постанови про оголошення підозрюваного в державний, а згодом і в міжнародний розшук. Ототожнюючи поняття оголошення особи в міжнародний розшук і перебування в такому розшуку, не ґрунтуючись на жодній нормі законодавства України, слідчий суддя дійшов помилкового висновку про відсутність доказів оголошення підозрюваного в міжнародний розшук посилаючись на те, що таке рішення має прийняти Генеральний секретаріат Інтерполу чи НЦБ Інтерполу (*ухвала АП ВАКС від 28.05.2020 по справі №991/2607/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89564337>*).

Згідно ухвали суду слідчий суддя дійшов висновку, що підозрюваний не перебуває у міжнародному розшуку, оскільки відомості про його перебування у міжнародному розшуку відсутні та не підтверджені листом Комісії по контролю за файлами Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу). Чинний КПК України не визначає, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває у розшуку, однак регламентує, що про оголошення розшуку (державного, міждержавного, міжнародного) органом досудового розслідування має бути винесена відповідна постанова (ч.2 ст.281 КПК України), що в даному випадку і було здійснено детективом НАБ України шляхом винесення постанов про оголошення підозрюваного в державний, а згодом і в міжнародний розшук. Фактично ж дата винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до Робочого апарату Національного центрального бюро Інтерполу та внесення відомостей про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань і є початком перебування особи в міжнародному розшуку в розумінні вимог ст.281 КПК України, та є доказами міжнародного розшуку в розумінні вимог ч.6 ст.193 КПК України (*ухвала АП ВАКС від 17.10.2019 по справі №760/23495/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85068988>*).

Фактично ж дата винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України і є початком перебування особи в міжнародному розшуку в розумінні вимог ст.281 КПК України, та є доказами міжнародного розшуку в розумінні вимог ч.6 ст.193 КПК України. При цьому, скерування даної постанови до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України є одним із можливих шляхів міжнародного розшуку, тобто є лише засобом фактичного виконання (реалізації) постанови слідчого (детектива) про оголошення особи у міжнародний розшук (*ухвала АП ВАКС від 22.01.2020 по справі №910/227/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87148110>*).

КПК України жодним чином не обумовлює ухвалення судового рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою доведеністю факту перебування особи у міжнародному розшуку, але визначає необхідність оголошення такого розшуку (ч.6 ст.193, ч.2 ст.281 КПК України), що в даному випадку і було здійснено детективом НАБУ шляхом винесення постанови про оголошення міжнародного розшуку підозрюваного. Винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу та внесення відомостей про розшук особи до Єдиного реєстру досудових розслідувань є достатнім для підтвердження факту оголошення особи в міжнародний розшук в розумінні вимог ст.281 КПК України та ч.6 ст.193 КПК України (*ухвала АП ВАКС від 11.11.2019 по справі №760/23435/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88113288>*).

Прийняття органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук є належною та достатньою обставиною для підтвердження факту саме оголошення особи в міжнародний розшук в розумінні вимог ст.281 КПК України та ч.6 ст.193 КПК України (*ухвала АП ВАКС від 10.02.2020 по справі №757/24173/19-к; <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87573704>*).

Копія постанови про оголошення в розшук, скрін-шот із відкритої для загального

доступу сторінки Розшукові обліки МВС України, розміщеної на веб-сайті Міністерства внутрішніх справ України, та витяг з «Армор» у їх сукупності та взаємозв'язку свідчать про оголошення особи в розшук на території України як особи, яка переховується від органів досудового розслідування. Копія постанови про оголошення міжнародного розшуку підозрюваного від 19.08.2019 разом із копією супровідного листа про направлення такої постанови Робочому апарату Укрбюро Інтерполу, копією листа Робочому апарату Укрбюро Інтерполу від 10.10.2019, копією заповненої на підозрюваного форми-циркуляру для оголошення особи у міжнародний розшук та копії поштової квитанції з описом вкладення до цінного листа в їх сукупності та взаємозв'язку підтверджують, що підозрюваний станом на момент постановлення слідчою суддею ухвали від 22.10.2019 перебував у міжнародному розшуку (*ухвала АП ВАКС від 04.11.2019 по справі №760/25064/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85478935>*).

Колегія суддів вважає правильним і належно обґрунтованим висновок слідчого судді про те, що виходячи з положень ч.6 ст.193, ч.2 ст.281 КПК України, кримінальний процесуальний закон жодним чином не обумовлює ухвалення судового рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою доведеністю факту перебування особи у міжнародному розшуку, але визначає необхідність оголошення такого розшуку, що в даному випадку і було здійснено детективом НАБ України постановою про оголошення міжнародного розшуку підозрюваного від 20.08.2018 року. Крім того, 11.10.2018 року Національне антикорупційне бюро України направило матеріали для міжнародного розшуку підозрюваного до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу. Правильно слідчий суддя відзначив, що відповідно до п.4.4 Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України №3/1/2/5/2/2 від 09.01.1997, підставою для міжнародного розшуку громадян України є запит правоохоронного органу, надісланий до НЦБ. Водночас, правильно встановивши підстави та порядок оголошення особи у міжнародний розшук слідчий суддя помилково вважає, що запит до Інтерполу є підставою для початку процедури оголошення міжнародного розшуку підозрюваного. Згідно з п.1.4 Інструкції, запити в НЦБ стосуються проведення правоохоронними органами зарубіжних держав необхідних оперативно-розшукових заходів, а в деяких випадках - слідчих дій. Інструкція не регулює питання оголошення осіб у міжнародний розшук. Звернення правоохоронного органу із запитом до НЦБ для проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій є формою реалізації (виконання) рішення про оголошення особи в міжнародний розшук.

Колегія суддів відхиляє доводи адвоката про те, що оголошення особи в міжнародний розшук здійснюється шляхом публікації Інтерполом червоної картки-оповіщення та вкотре наголошує: правила Інтерполу не регулюють питання оголошення осіб в міжнародний розшук; Інтерпол не є органом, який уповноважений оголосити кого-небудь в розшук; Інтерпол є одним із органів, який за певних умов може виконувати рішення (розшукувати) про оголошення особи в міжнародний розшук. Відмовляючи в обранні запобіжного заходу у вигляді тримання підозрюваного під вартою, слідчий суддя виходив фактично тільки з того, що доданий до клопотання витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань не містить відомостей про рішення слідчого стосовно оголошення особи в міжнародний розшук, а відтак такі відомості до реєстру не були внесені, що свідчить про недостатність вжитих заходів для оголошення особи в міжнародний розшук. Колегія суддів не в повній мірі погоджується з таким висновком, вважає його недостатньо обґрунтованим та таким, що призвів до прийняття помилкового рішення по суті. Безумовно, внесення відомостей про оголошення особи в міжнародний розшук до Єдиного реєстру досудових розслідувань є вимогою закону і орган досудового розслідування зобов'язаний такі відомості до реєстру внести. Однак відсутність відомостей про виконання вказаного обов'язку у витягу з Реєстру не є достатнім для висновку, що відомості не внесені до Реєстру взагалі. Як пояснив прокурор - відповідно до п.п.3 п.4 Розділу I Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, затвердженого наказом

Генеральної прокуратури України №139 від 06.04.2016 року, витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань не повинен містити відомостей про процесуальне рішення щодо оголошення підозрюваного у міжнародний розшук. Тому сформувавши витяг з Реєстру з зазначенням таких відомостей технічно неможливо. Це не означає, що відповідні відомості до Реєстру не внесені. Вони внесені, і на підтвердження цього ним додано роздруківку скріншота з Єдиного реєстру досудових розслідувань (*ухвала АП ВАКС від 09.12.2019 по справі №991/606/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86330333>*).

За умови винесення слідчим, прокурором, постанови про оголошення особи у міжнародний розшук, внесення цих даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань у кримінальному провадженні та належним зверненням із запитом до НЦБ задля отримання співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами зарубіжних держав щодо міжнародного розшуку підозрюваного, який не було повернуто у передбаченому порядку, особа може вважатися оголошеною у міжнародний розшук. Тому, колегія суддів не погоджується із доводами захисника щодо відсутності саме факту оголошення підозрюваного у міжнародний розшук, оскільки матеріали кримінального провадження свідчать про здійснення органом досудового розслідування необхідного комплексу заходів (*ухвала АП ВАКС від 04.02.2020 по справі №991/3010/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87452255>*).

Колегія суддів відхиляє доводи сторони захисту про те, що підозрюваний не вважається таким, що оголошений у розшук, з тих підстав, що у витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань відсутні відомості про це з огляду на таке. Як пояснив прокурор в судовому засіданні при розгляді клопотання слідчим суддею, зазначив в письмових запереченнях на апеляційну скаргу та підтвердив в судовому засіданні апеляційного суду, що відповідно до п.п.3 п.4 Розділу I Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України №139 від 06.04.2016, витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань не повинен містити відомостей про процесуальне рішення щодо оголошення підозрюваного у міжнародний розшук. Тому сформувавши витяг з Реєстру з зазначенням таких відомостей технічно неможливо. Це не означає, що відповідні відомості до Реєстру не внесені. Вони внесені, і на підтвердження цього ним додано роздруківку скріншота з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Колегія суддів не вбачає за можливе відхилити доводи прокурора як необґрунтовані, хоча зауважує, що він міг би більш переконливо доводити факт внесення до Реєстру відомостей про оголошення особи в міжнародний розшук, наприклад: довідкою за підписом слідчого, прокурора, які внесли відповідні відомості, протоколом огляду Реєстру тощо.

При цьому, слід відзначити, що не дивлячись на важливість внесення відомостей про міжнародний розшук особи до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вирішальним при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має бути те, чи обґрунтовано його оголошено в розшук, а саме: чи містить клопотання достатні дані, які вказують на ознаки залишення особою території України і знаходження за її межами з метою переховування від органу досудового розслідування і суду. Зазначені обставини знайшли належне підтвердження у ході розгляду клопотання слідчим суддею і не викликали жодних сумнівів в колегії суддів за наслідками розгляду апеляційної скарги (*ухвала АП ВАКС від 26.05.2020 по справі №991/3620/20 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89532611>*).

До матеріалів клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою особі прокурором не було долучено жодних доказів, які б свідчили про вчинення стороною обвинувачення будь-яких дій, направлених на реалізацію постанови від 10.06.2019 щодо оголошення підозрюваного у міжнародний розшук. Зокрема, слідчому судді не було надано доказів внесення до ЄРДР відомостей про оголошення розшуку підозрюваного, а також складення та надіслання стороною обвинувачення відповідного запиту до Національного Центрального Бюро Інтерполу в Україні, У зв'язку з наведеним, колегія суддів дійшла висновку, що слідча суддя в оскаржуваній ухвалі зробила помилковий висновок про те, що особа у кримінальному провадженні вважається такою, що оголошена в міжнародний розшук», який не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження. Через вказане слідча суддя допустила порушення частини 6 статті 193 КПК, яке проявилось в тому,

що вона 19.08.2019 безпідставно за відсутності підозрюваного розглянула клопотання прокурора про обрання йому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та задовольнила його (ухвала АП ВАКС від 13.05.2020 по справі №757/37692/19-к, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89274229>).

8) вчинення процесуальних дій у зупиненому досудовому розслідуванні- 3 справи: 991/3010/19, 11-сс/991/55/20; 991/2928/20, 11-сс/991/396/20 та 991/6805/20, 11-сс/991/735/20.

Стороною обвинувачення вчинено таку процесуальну дію у зупиненому провадженні, чим допущено істотного порушення вимог ч.5 ст.280, ч.1 ст.283 КПК

Ініціювання стороною обвинувачення питання про обрання щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою шляхом складання відповідного клопотання та спрямування його до слідчого судді не є слідчою (розшуковою дією). Такі процесуальні дії належать до заходів забезпечення кримінального провадження, порядок реалізації яких регламентовано положеннями Розділу II КПК України, та безпосередньо нормами Глави 18 Кодексу. Отже, вчинення таких процесуальних дій у зупиненому провадженні прямо заборонено нормами ч.5 ст.280, ч.1 ст.282 КПК України.

В Апеляційній палаті існує різна практика застосування законодавство щодо розгляду клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного, який перебуває у розшуку та кримінальне провадження є зупиненим.

Одна позиція – відмова у застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у зупиненому кримінальному провадженні (991/3010/19, 11-сс/991/55/20; 991/2928/20, 11-сс/991/396/20; 991/6805/20, 11-сс/991/735/20).

Інша позиція – задоволення клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою незалежно від зупинення провадження, та за обставин, коли прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст.177 КПК України, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук (757/37692/19, 11-сс/991/61/20; 991/2607/20, 11-сс/991/376/20; 760/23495/19, 11-сс/991/38/19; 760/23435/19 11-сс/991/82/19; 760/23651/19, 11-сс/991/83/19, 991/606/19, 11-сс/991/184/19).

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 22 ухвали слідчих суддів з питання продовження строку тримання під вартою, з яких скасовано 4 з підстав не врахування майнового стану та особи підозрюваного:

991/8087/20, 11-сс/991/836/20;
991/8532/20, 11-сс/991/890/20;
991/8531/20, 11-сс/991/892/20;
991/3685/20, 11-сс/991/465/20.

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 54 ухвали слідчих суддів щодо розгляду клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді застави, з яких скасовано - 9 ухвал.

Положення КПК України та практика ЄСПЛ орієнтують суд на такі критерії, які слід врахувати при визначенні розміру застави: (1) обставини кримінального правопорушення; (2) особливий характер справи; (3) майновий стан підозрюваного; (4) його сімейний стан, у тому числі матеріальне становище близьких осіб; (5) масштаб його фінансових операцій; (6) даних про особу підозрюваного; (7) встановлені ризики, передбачених статтею 177 КПК; (8) «професійне середовище» підозрюваного; (9) помірність обраного розміру застави та можливість її виконання, а також за певних обставин (10) шкода, завдана кримінальним правопорушенням. З одного боку, розмір застави повинен бути таким, щоб загроза її втрати утримувала б підозрюваного від намірів та спроб порушити покладені на нього обов'язки, а з іншого не має бути таким, щоб через очевидну неможливість виконання умов цього запобіжного заходу це фактично призвело б до подальшого його ув'язнення, яке в останньому випадку перетворилося б на безальтернативне.

Із 9 скасованих ухвал слідчих суддів причинами скасування стали:

1) неврахування даних про особу підозрюваного – 3 справи: 991/7485/20, 11-сс/991/794/20; 991/3003/20, 11-сс/991/370/20; 991/3417/20, 11-сс/991/407/20.

2) неврахування можливості застосування більш м'якого запобіжного заходу – 2: 991/2074/19, 11-сс/991/232/19; 991/2074/19, 11-сс/991/240/19.

3) порушення процесуального законодавства – 2: 991/5817/20, 11-сс/991/619/20; 991/830/20, 11-сс/991/126/20.

4) неврахування наявності обґрунтованості підозри – 1: 991/3960/20, 11-сс/991/469/20.

5) помилково не враховано слідчим суддею наявність підстави для звернення застави в дохід держави-1: 991/2890/20, 11-сс/991/387/20.

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 8 ухвал слідчих суддів щодо розгляду клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, з них залишено без змін – 6 ухвал, скасовано – 2 ухвали.

Із 2 скасованих ухвал слідчих суддів причинами скасування стали:

1) невірне визначення дати закінчення строку дії ухвали та не конкретизовано коло осіб, з якими заборонено спілкування підозрюваному, – 1 справа: 991/558/19, 11-сс/991/44/19.

2) невірне визначення дати закінчення строку дії ухвали – 1 справа: 991/558/19, 11-сс/991/93/19.

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто за звітний період 11 справ, рішення у яких залишено без змін.

Також судьями Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду переглянуто 8 ухвал слідчих суддів щодо зміни запобіжного заходу, з яких скасовано - 3:

1) невірно визначено строк дії ухвали – 2 справи: 991/1788/20, 11-сс/991/273/20; 991/3170/20, 11-сс/991/399/20;

2) неврахування слідчим суддею даних про особи підозрюваного та наявних ризиків -1 справа: 991/3661/20, 11-сс/991/442/20.

Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 10 ухвал слідчих суддів щодо розгляду клопотань про відсторонення від посади, з них 8 ухвал залишено без змін та 2 – скасовані з постановленням нової ухвали:

991/8837/20, 11-сс/991/932/20 та 991/1368/20, 11-сс/991/186/20.

Так, слідчий суддя Вищого антикорупційного суду, відмовляючи в задоволенні клопотання детектива НАБ України про відсторонення від посади підозрюваного *Особа 1*, мотивував своє рішення тим, що існують ризики вчинення дій для приховання або знищення речей і документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. До того ж, при відстороненні від посади обвинуваченого *Особа 1* може виникнути негативна ситуація, що призведе до порушення реалізації прав певних юридичних і фізичних осіб.

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, підозрюваний займав посаду, яка відноситься до посад, яку займає службова особа із особливо відповідальним становищем та вимагає від нього комунікації з працівниками цієї установи, частина яких є свідками у цьому кримінальному провадженні. А отже, у такий спосіб підозрюваний матиме можливість прямо або опосередковано впливати на їх позицію. До того ж, слідчий суддя не в повній мірі дослідив

надані матеріали і залишив поза увагою, що підозрюваний *Особа 1* має заступника, який у разі неможливості виконання *Особою 1* своїх обов'язків здійснює повноваження останнього, у зв'язку з чим твердження про те, що відсторонення від посади може спричинити негативні наслідки, є необґрунтованими. Тому ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 28.02.2020 р. вищезазначена ухвала скасована та постановлена нова ухвала, якою клопотання детектива про відсторонення від посади задоволено (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 28.02.2020 р. №991/1368/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88045519>*).

З аналогічних підстав була скасована ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.10.2020 р., якою відмовлено у задоволенні клопотання детектива НАБ України про відсторонення від посади підозрюваної *Особа 1*. Своє рішення слідчий суддя мотивував тим, що підозрювана перебуває на адміністративній посаді (голова суду), а отже її відсторонення спричинить негативні наслідки. Також органом досудового розслідування не доведено наявність підстав вважати, що підозрювана може негативно впливати на хід досудового розслідування, незаконним способом впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження, протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Колегією суддів АП ВАКС встановлено, що при вирішенні питання про відсторонення підозрюваної від посади ризик впливу на свідків існує не лише на початковому етапі кримінального провадження при зібранні доказів, а й на стадії судового розгляду до моменту безпосереднього отримання судом показань від свідків та дослідження їх судом. При цьому, колегією було також враховано той факт, що будь-які негативні наслідки від відсторонення від посади підозрюваної *Особа 1* не настануть, оскільки, в суді обрано заступника голови, який виконує обов'язки за відсутності голови. Тому ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 06.11.2020 р. ухвалу слідчого судді скасовано, постановлено нову ухвалу, якою клопотання детектива НАБ України про відсторонення від посади задоволено (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 06.11.2020 р. №991/8837/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92749854>*).

8 ухвал слідчих суддів про продовження строку відсторонення від посади, колегією суддів АП ВАКС залишено без змін.

Апеляційний перегляд ухвал слідчих суддів щодо розгляду клопотань про арешт майна

Відповідно до ч.2 ст.131 КПК України одним із заходів забезпечення кримінального провадження з метою досягнення його дієвості є арешт майна.

Згідно з ч.1 ст.170 КПК України, арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Частиною другою цієї статті визначено, що арешт майна допускається з метою забезпечення:

- 1) збереження речових доказів;
- 2) спеціальної конфіскації;
- 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи;
- 4) відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

Відповідно до вимог ст.173 КПК України при вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя, суд повинен враховувати правову підставу для арешту майна; можливість використання майна як доказу у кримінальному провадженні (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому пунктом 1 частини другої статті 170 цього Кодексу); наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про

кримінальну відповідальність (якщо арешт майна накладається у випадках, передбачених пунктами 3, 4 частини другої статті 170 цього Кодексу); можливість спеціальної конфіскації майна (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому пунктом 2 частини другої статті 170 цього Кодексу); розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому пунктом 4 частини другої статті 170 цього Кодексу); розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження; наслідки арешту майна для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб.

За правилами ч.5 ст.170 КПК України, у випадку, передбаченому пунктом 3 частини другої цієї статті, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності достатніх підстав вважати, що суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, може призначити покарання у виді конфіскації майна або застосувати до юридичної особи захід кримінально-правового характеру у виді конфіскації майна.

Згідно з ч.6 ст.170 КПК України, у випадку, передбаченому п.4 ч.2 ст.170 КПК України, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову у кримінальному провадженні, а так само обґрунтованого розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, щодо якої здійснюється провадження.

Відповідно до ч.10 ст.170 КПК України, арешт може бути накладений у встановленому цим Кодексом порядку на рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі, в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна.

Частиною 11 ст.170 КПК України встановлено, що заборона або обмеження користування, розпорядження майном можуть бути застосовані лише у разі, коли існують обставини, які підтверджують, що їх незастосування призведе до приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі майна.

З аналізу зазначених кримінальних процесуальних норм слідує, що накладенню арешту у вигляді заборони користування, розпорядження майном з підстав, передбачених п.3 та п.4 ч.2 ст.170 КПК України, передують необхідність встановлення слідчим суддею не лише наявності правових підстав, визначених частинами п'ятою та шостою статті 170 КПК України, але і додаткових підстав, визначених частиною одинадцятю цієї статті, а саме: існування обставин, які підтверджують, що незастосування саме таких обмежень права власності призведе до приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування або передачі майна.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя, суд повинен враховувати: 1) правову підставу для арешту майна; 2) достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення; 3) розмір можливої конфіскації майна, можливий розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та цивільного позову; 4) наслідки арешту майна для інших осіб; 5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження.

Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі, відчуження.

Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду у період з 05.09.2019 року по 31.12.2020 року в апеляційному порядку переглянуті ухвали слідчих суддів про:

Категорія	всього переглянуто ухвал апеляцій/справа	кількість ухвал залишених без змін апеляцій/справа	скасовано із постановленням нової ухвали апеляцій/справа
Арешт майна	230	154	76

Із 76 скасованих ухвал слідчих суддів причинами скасування стали:

1) неврахування пропорційності втручання при накладенні арешту на спільну сумісну власність – 14 справ: 760/7590/19, 11-сс/991/28/20; 991/628/20, 11-сс/991/164/20; 991/630/20, 11-сс/991/179/20; 991/626/20, 11-сс/991/393/20; 991/3483/20, 11-сс/991/452/20; 991/627/20, 11-сс/991/460/20; 991/2267/19, 11-сс/991/524/20; 991/4852/20, 11-сс/991/609/20; 991/5247/20, 11-сс/991/640/20; 991/5770/20, 11-сс/991/713/20; 991/5810/20, 11-сс/991/854/20; 991/8553/20, 11-сс/991/939/20; 991/1415/19, 11-сс/991/17/20 та 4910/34/19, 11-сс/991/175/19.

При цьому, в більшості випадків судьями Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду накладається арешт на $\frac{1}{2}$ частину майна, яке є спільною сумісною власністю подружжя, з врахуванням того, що особа, яка не є причетною до вчинення злочину, не може бути позбавлення права на свою частину майна, яке надалі не може бути конфісковано. Вказана судова практика є різною та потребує вирішення на законодавчому рівні.

Обґрунтування рішень щодо арешту $\frac{1}{2}$ частини майна: Спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Вказана позиція узгоджується з висновком, викладеним в постанові Великої палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі №2-3392/11 (провадження №14-105цс19).

Спільна сумісна власність подружжя належить подружжю незалежно від того, на чие ім'я видано та оформлено документи.

Відповідно до ст.60 Сімейного кодексу України майно (далі – СК України), набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

Поряд з цим ч.1 ст.70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Згідно із частиною першою статті 316 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів (частина перша статті 328 цього Кодексу).

Відповідно до частин першої та другої статті 321 ЦК України право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Згідно з вимогами статті 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Відповідно до вимог ч.1 ст.60 СК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності. В той же час, відповідно до ч.2 ст.60 СК України вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності. Одночасно із цим, ч.3 ст. 368 ЦК України визначено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Спільна сумісна власність подружжя належить подружжю незалежно від того, на чие ім'я видано та оформлено документи.

Разом з тим, інша позиція суддів – арешт всього майна, незалежно від того, на кого оформлено право власності, так як частки не є виділеними в натурі.

Так, слідчим суддею помилково встановлено, що арештоване майно відповідає чи не відповідає ознакам речового доказу – 14 справ: 991/8095/20, 11-сс/991/847/20; 991/7420/20, 11-сс/991/807/20; 991/2296/20, 11-сс/991/316/20; 757/56268/16-к, 11-сс/991/777/20; 991/7210/20, 11-сс/991/759/20; 760/22779/19, 11-сс/991/36/19; 760/25685/17, 11-сс/991/171/19; 991/6518/20, 11-сс/991/750/20; 991/1438/19, 11-сс/991/66/20; 760/22778/19, 11-сс/991/85/19; 760/20310/19, 11-сс/991/103/19; 760/20107/19, 11-сс/991/148/19; 991/984/19, 11-сс/991/129/19; 991/7188/20, 11-сс/991/745/20.

Не встановлення слідчим суддею дійсного власника майна на час розгляду клопотання -6 справ: 757/13788/16-к, 11-сс/991/560/20; 757/53415/16-к, 11-сс/991/778/20; 991/4857/20, 11-сс/991/547/20; 991/642/20, 11-сс/991/240/20; 991/5343/20, 11-сс/991/597/20 та 991/984/19, 11-сс/991/147/19.

Звернення до суду з клопотанням про накладення арешту на тимчасово вилучене майно поза межами строку – 3 справи: 991/4858/20, 11-сс/991/538/20; 991/4859/20, 11-сс/991/546/20 та 991/4863/20, 11-сс/991/551/20.

Слідчим суддею помилково встановлено, що майно відповідає або не відповідає ознакам майна, що підлягає спеціальній конфіскації – 11 справ: 757/41048/17, 11-сс/991/284/20; 991/908/19, 11-сс/991/100/20, 991/556/20, 11-сс/991/127/20; 757/31011/17-к, 11-сс/991/229/20; 760/6387/18-к, 11-сс/991/731/20; 991/381/20, 11-сс/991/945/20; 4910/174/19, 11-сс/991/173/19; 991/8009/20, 11-сс/991/823/20; 991/5345/20, 11-сс/991/598/20; 991/5335/20, 11-сс/991/599/20 та 760/19918/18, 11-сс/991/265/20;

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт б частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом (Постанова Верховного Суду від 06.03.2019 у справі №317/3272/16-ц, провадження №61-156св17).

У деяких випадках предметом арешту було майно, яке не відповідає умовам застосування спеціальної конфіскації відповідно до частини 1 статті 96-2 КК, а отже виключало можливість застосування такого заходу (частина 3 статті 132 КПК).

Не пропорційне втручання у право власності арештованого майна – 8 справ: 757/1035/18-к, 11-сс/991/32/20; 991/1482/19, 11-сс/991/199/19; 991/558/19, 11-сс/991/68/19; 760/24748/19, 11-сс/991/257/20; 760/24748/19, 11-сс/991/160/20; 991/558/19, 11-сс/991/60/19; 991/9032/20, 11-сс/991/946/20; 991/8940/20, 11-сс/991/944/20.

У деяких випадках при розгляді клопотання про арешт майна (житла) допущено заборону використання житлового приміщення особам, які на законних підставах проживають у такому житловому приміщенні, а також безпідставно заборонялося користування іншим арештованим майном.

Порушення процесуального законодавства - 18 справ: 760/7590/19, 11-сс/991/194/19; 991/1463/19, 11-сс/991/229/19; 991/1463/19, 11-сс/991/230/19; 757/57168/19-к, 11-сс/991/250/19; 991/1419/20, 11-сс/991/204/20; 991/1402/20, 11-сс/991/203/20; 991/1417/20, 11-сс/991/181/20; 991/1403/20, 11-сс/991/202/20; 991/1414/20, 11-сс/991/205/20; 4910/23/19-к, 11-

cc/991/170/19; 991/3292/20, 11-cc/991/527/20; 760/22607/19, 11-cc/991/71/19; 760/22782/19, 11-cc/991/79/19; 991/1885/20, 11-cc/991/282/20; 760/7590/19, 11-cc/991/178/19; 991/2267/19, 11-cc/991/178/20; 991/6449/20, 11-cc/991/781/20 та 991/3292/20, 11-cc/991/402/20.

У деяких випадках клопотання слідчого, прокурора про арешт майна не відповідало вимогам ч.5 ст.171 КПК України, а тому ухвали підлягали скасуванню із поверненням прокурору матеріалів для усунення недоліків, встановивши для цього строк протягом 72 годин з моменту отримання повного тексту копії ухвали, в інших випадках були відсутні клопотання про поновлення строку для звернення до слідчого судді із клопотанням про арешт майна. Також під час розгляду деяких клопотань було вирішено питання про арешт майна за відсутності особи, яка вважає себе власником майна, встановлено дати дії ухвали, що не передбачено КПК України, інше.

Неврахування наявності або відсутності обґрунтованої підозри як підстави для накладення арешту на майно – 2 справи: 991/640/20, 11-cc/991/161/20 та 991/10018/20, 11-cc/991/1014/20.

Також було скасовано ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів у справі №991/1876/20, 11-с/991/338/20 – підстава (необґрунтоване втручання в діяльність організації).

Розгляд клопотань щодо звернення застави в дохід держави та збільшення розміру застави – розглянуто 2 справи, скасовано -2 ухвали:

1) не враховано наявності порушення обов'язків – 1 справа: 991/1114/20, 11-cc/991/313/20;

2) непропорційне втручання у право власності шляхом звернення в дохід держави всієї суми застави – 1 справа: 991/2529/20, 11-cc/991/350/20.

Також Апеляційною палатою ВАКС переглянуто 12 судових рішень, щодо розгляду інших питань, з яких скасовано – 6:

991/237/20, 11-cc/991/73/20; 760/25108/19, 11-cc/4911/9/19 – клопотання щодо надання дозволу на затримання з метою приводу для розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – підстава скасування - не врахування ризиків, передбачених статтею 177 КПК України, подано не суб'єктом, який мав право на подання клопотання; помилково встановлено слідчим суддею, що особа не набула статусу підозрюваного;

757/29952/20, 11-cc/991/698/20 – клопотання щодо встановлення строку на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, підстава скасування - порушення правил предметної підсудності;

991/5484/20, 11-cc/991/600/20 – клопотання щодо скасування арешту на майно, підстава скасування – не врахування права власності подружжя;

991/6413/20, 11-cc/991/690/20; 991/9596/20, 11-cc/991/991/20 – клопотання щодо здійснення спеціального досудового розслідування, підстави скасування: помилково встановлено слідчим суддею, що особа не набула статусу підозрюваного; помилково встановлено слідчим суддею, що особа не оголошена в міжнародний розшук.

**Апеляційний перегляд ухвал слідчих суддів
щодо оскаржені рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора
під час досудового розслідування**

Як встановлено статистичними даними, за період, що досліджується, колегіями суддів АП ВАКС було переглянуто 365 апеляційних скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, з яких 322 залишено без змін, 43 ухвали було скасовано з постановленням нової ухвали.

Так, до АП ВАКС було оскаржено:

1) на бездіяльність слідчого, прокурора, що полягає в:

- невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) після затримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення,

- у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу,

- нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк:

760/24257/19, 11-cc/991/118/19; 910/378/19, 11-cc/991/29/19; 910/381/19, 11-cc/991/30/19; 910/377/19, 11-cc/991/47/19; 991/772/19, 11-cc/991/96/19; 910/297/19, 11-cc/991/99/19; 910/297/19, 11-cc/991/101/19; 760/25208/19, 11-cc/991/119/19; 760/22359/19, 11-cc/991/166/19; 991/1319/19, 11-cc/991/179/19; 757/53538/19-к, 11-cc/991/248/19; 991/1418/19, 11-cc/991/3/19; 991/2542/19, 11-cc/991/47/20; 991/2722/19, 11-cc/991/64/20; 991/2320/19, 11-cc/991/65/20; 991/2628/19, 11-cc/991/75/20; 991/792/20, 11-cc/991/163/20; 991/290/20, 11-cc/991/182/20; 991/1895/20, 11-cc/991/311/20; 991/2253/20, 11-cc/991/324/20; 991/2047/20, 11-cc/991/325/20; 991/2299/20, 11-cc/991/342/20; 991/2245/20, 11-cc/991/348/20; 991/2732/20, 11-cc/991/355/20; 991/4251/20, 11-cc/991/493/20; 991/4147/20, 11-cc/991/494/20; 757/22567/20-к, 11-cc/991/509/20; 991/4112/20, 11-cc/991/515/20; 991/4111/20, 11-cc/991/514/20; 991/4383/20, 11-cc/991/562/20; 991/4976/20, 11-cc/991/621/20; 991/9574/20, 11-cc/991/981/20; 991/9483/20, 11-cc/991/971/20; 991/5756/20, 11-cc/991/611/20; 991/5088/20, 11-cc/991/564/20; 991/9981/20, 11-cc/991/1028/20; 991/9933/20, 11-cc/991/1027/20; 991/7050/20, 11-cc/991/749/20; 991/5101/20, 11-cc/991/572/20; 991/8658/20, 11-cc/991/914/20; 991/8659/20, 11-cc/991/913/20; 991/8675/20, 11-cc/991/927/20; 991/8870/20, 11-cc/991/948/20.

У більшості випадків підставами для скасування ухвал слідчих суддів було помилкове встановлення наявності підстав для повернення скарги, особі, яка її подала. Зокрема, слідчі судді доходили помилкових висновків стосовно того, що: 1) скарга подана особою, яка не мала на це права; 2) скарга подана з порушенням правил підсудності та не підлягає розгляду у Вищому антикорупційному суді; 3) скарга подана після закінчення строку, передбаченого частиною першої статті 304 КПК України, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

В інших випадках, підставами для скасування ухвал слідчих суддів було помилкове встановлення підстав для відмови у відкритті провадження за скаргами, зокрема, у зв'язку з тим, що вказані в скарзі дії чи бездіяльність слідчого, прокурора не оскаржуються відповідно до КПК України.

Так, слідчий суддя Вищого антикорупційного суду від 26.09.2019 р., повертаючи заявнику скаргу на бездіяльність керівника ГПД НАБ України в частині невнесення до ЄРДР відомостей про кримінальні правопорушення, мотивував своє рішення тим, що дана скарга не підсудна Вищому антикорупційному суду, а має розглядатися слідчим суддею місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення.

Оскільки під час постановлення ухвали слідчий суддя не надав належної правової оцінки тим обставинам, що *Особа І* подав скаргу на бездіяльність керівника ГПД НАБ України в частині невнесення до ЄРДР відомостей про кримінальні правопорушення, передбачені КК України, серед яких є й такі, що підсудні Вищому антикорупційному суду, дійшов до передчасного та помилкового висновку про необхідність повернення скарги на тій підставі, що така скарга не підлягає розгляду у Вищому антикорупційному суді, отже ухвалою колегії суддів АП ВАКС від 03.10.2019 р. ухвала слідчого судді скасована, а матеріали повернуті до Вищого антикорупційного суду для вирішення питання щодо можливості розгляду скарги по суті (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 03.10.2019 р. за №910/378/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84756064>*).

Ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 25.10.2019 р. *Особа 1* повернуто скаргу на бездіяльність уповноважених осіб НАБ України, яка полягала в невнесенні до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про кримінальне правопорушення на підставі пункту 1 частини 2 статті 304 КПК України, оскільки була подана особою, яка не має права подавати скаргу.

Як встановлено судом апеляційної інстанції, слідчий суддя не взяла до уваги докази направлення *Особа 1* засобами поштового зв'язку до НАБ України заяви про вчинення кримінального правопорушення, що істотно вплинуло на її висновок про статус *Особа 1* як особи, яка має право подавати скаргу, що призвело до невідповідності висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження, тому ухвалою колегії суддів від 15.11.2019 р. вищезазначена ухвала слідчого судді була скасована з направленням справи до Вищого антикорупційного суду для розгляду (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 15.11.2019 р. № 760/22359/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85673886>*).

Ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22.10.2020 р. відмовлено *Особа 1* у задоволенні її скарги на бездіяльність уповноважених осіб НАБ України, яка полягає у невнесенні до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення кримінального правопорушення за її заявою на тій підставі, що відсутні вказівки на те, у діях яких саме службових осіб скаржник вбачає ознаки кримінальних правопорушень, тому неможливо зробити висновок, що злочини могло бути вчинено спеціальними суб'єктами, і досудове розслідування цих злочинів здійснюється НАБУ.

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС, зава *Особа 1* містить фактичний виклад обставин та інформації, які ймовірно можуть свідчити щодо вчинення кримінально-караного діяння та мають бути перевірені у межах досудового розслідування у кримінальному провадженні, зокрема – щодо можливого вчинення злочину, передбаченого ст. 366 КК України (службове підроблення). Фактичних обставин, які б ймовірно свідчили про вчинення службовими особами злочину у вигляді розтрати (кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.191 КК України), заявником не наведено. Оскільки норми чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства не відносять злочин, передбачений ст.366 КК України до корупційних кримінальних правопорушень, підсудних Вищому антикорупційному суду, слідчий суддя після отримання скарги *Особа 1* на бездіяльність уповноважених осіб НАБУ мав перевірити наявність підстав для її повернення, а у разі їх встановлення – повернути скаргу як таку, яка не підлягає розгляду у цьому суді. За таких обставин, колегія суддів АП ВАКС дійшла висновку про порушення слідчим суддею вимог кримінально процесуального закону, оскаржувану ухвалу було скасовано з направленням матеріалів слідчому судді Вищого антикорупційного суду для прийняття рішення відповідно до ч.2 ст.304 КПК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 20.11.2020 р. №991/8675/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93097252>*).

Ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.11.2020 р. відмовлено у відкритті провадження за скаргою *Особа 1* на бездіяльність заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України (далі - САП України) чи іншої повноважної особи САП, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР за його заявою. Судове рішення слідчий суддя обґрунтовує тим, що із доданих до скарги матеріалів неможливо встановити чи звертався скаржник з заявою про вчинення кримінального правопорушення до САП, а відтак чи виник в уповноваженої особи САП обов'язок внести відповідні відомості до ЄРДР, отже, з підстав, передбачених ч.4 ст.304 КПК України, слідчим суддею було відмовлено у відкритті провадження за скаргою *Особа 1*.

Як встановлено колегією суддів АП ВАКС слідчий суддя дійшла помилкового висновку про оскарження *Особою 1* бездіяльності прокурора САП, яка не підлягає оскарженню, а також про те, що відсутність у матеріалах скарги відомостей про звернення заявника до САП із заявою про вчинення кримінального правопорушення є підставою для відмови у відкритті провадження. Тому, ухвалою колегії суддів АП ВАКС зазначена ухвала скасована, як така, що постановлена з істотним порушенням кримінального процесуального закону, та постановлена нова ухвала, якою скаргу направлено Вищого антикорупційного суду

для прийняття рішення відповідно до вимог статей 306, 307 КПК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 11.12.2020 р. №991/9483/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93549552>*).

При аналізі судової практики ухвал слідчих суддів щодо повернення скарг на бездіяльність слідчого, прокурора при вирішенні питання про неповернення тимчасово вилученого майна (Глава 16 КПК України), були встановлені поодинокі випадки порушення слідчими суддями вимог кримінально-процесуального законодавства, що призвело до скасування судового рішення з направленням справи до суду першої інстанції для виконання вимог КПК України.

Так, ухвалою слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 08.10.2019 р. повернуто скаргу адвоката Мельника Д. М. в інтересах *Особа 1* на бездіяльність прокурора, яка полягала у неповерненні тимчасово вилученого майна. Своє рішення суд мотивував тим, що адвокат до скарги додав лише договір про надання правничої допомоги, замість всіх документів, що підтверджують його повноваження і перелік яких встановлений ст.50 КПК України.

Колегія суддів АП ВАКС прийшла до висновку, що слідчий суддя під час розгляду скарги допустив порушення вимог кримінального процесуального законодавства та прийняв рішення про повернення скарги, яке не ґрунтується на вимогах закону, оскільки відсутність ордеру при наявності договору не було підставою для встановлення відсутності повноважень представника скаржника у відповідності до ст.50 КПК України. У зв'язку з чим ухвала слідчого судді була скасована, а матеріали кримінального провадження повернуто в суд першої інстанції для виконання вимог ст.304 КПК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 09.12.2019 р. №757/53538/19-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86293542>*).

В іншому випадку слідчий суддя закрит провадження за скаргою адвоката Ковбаси О.С., який діє в інтересах *Особа 1* на бездіяльність слідчого, яка полягала у неповерненні тимчасово вилученого майна на тій підставі, що адвокатом фактично оскаржується не бездіяльність детектива, а його рішення прийняте за результатами розгляду клопотання, що стосується відмови у поверненні майна, вилученого під час обшуку.

З таким висновком слідчого судді, суд апеляційної інстанції не погодився, та зазначив, що вилучене під час обшуку майно є тимчасово вилученим, перебуває у володінні сторони обвинувачення, отже має бути предметом розгляду слідчого судді по суті. За таких обставин, колегією суддів АП ВАКС ухвалу слідчого судді скасовано, зобов'язано детектива НАБ України повернути тимчасово вилучене майно, матеріали провадження направлені слідчому судді для розгляду по суті (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 17.11.2020 р. №991/8659/20 № апеляційного провадження №11-сс/991/913/20*).

До АП ВАКС також було оскаржено ухвали слідчих суддів на бездіяльність слідчого, прокурора, що полягала в ненаданні матеріалів кримінальних проваджень для ознайомлення, порушенні прав викривача, порушенні процесуальних строків тощо.

Так, ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 15.10.2019 р. частково задоволено скаргу директора ТОВ «Рейндж Опт» *Особа 1* на бездіяльність детективів Національного антикорупційного бюро України та зобов'язано надати представникам зазначеного товариства для ознайомлення матеріали кримінального провадження у частині, що стосується арешту майна, яке належить ТОВ «Рейндж Опт».

Як встановлено судом апеляційної інстанції, задовольняючи клопотання про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, слідчий суддя не прийняв до уваги, що ч.1 ст.303 КПК України визначено вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, що підлягають оскарженню на стадії досудового розслідування і вказана бездіяльність детективів не підлягає оскарженню під час досудового розслідування. Тому, колегією суддів АП ВАКС ухвалу слідчого судді скасовано, як таку, що постановлено з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, провадження за скаргою директора ТОВ «РейнджОпт» *Особа 1* закрито (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 08.11.2019 р. №910/297/19 № апеляційного провадження №11-сс/991/99/19*).

Ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16.03.2020 р. скарга *Особа 1*, щодо захисту його прав як викривача повернута скаржнику з підстав не надання ним доказів

набуття статусу викривача, внесення за його заявою даних до ЄРДР, а також повідомлення ним про вчинення саме корупційного злочину.

Як встановлено судом апеляційної інстанції, зазначені обставини не є підставами для повернення скарги, а підлягають з'ясуванню під час розгляду скарги по суті, у зв'язку з чим при постановленні оскаржуваної ухвали слідчим суддею порушено вимоги кримінально-процесуального законодавства, тому колегією суддів АП ВАКС ухвала слідчого судді скасована, а матеріали за скаргою *Особа 1* на бездіяльність щодо не розгляду заяви про забезпечення безпеки повернуті до Вищого антикорупційного суду для виконання вимог статей 304, 306, 307 КПК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 02.04.2020 р. №991/2047/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88558484>*).

Ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.12.2019 р. повернуто скаргу, подану адвокатом Беляєвим Д.П. в інтересах підозрюваної *Особа 1* на бездіяльність прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк. Своє рішення слідчий суддя мотивує тим, що скаргу подано після закінчення строку і особа яка її подала не порушує питання про поновлення цього строку.

Проте, як з'ясовано судом апеляційної інстанції, ухвала слідчого судді постановлена з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону: слідчим суддею не правильно було вираховано строк звернення адвоката Беляєва Д.П. до суду зі скаргою на бездіяльність прокурора, що стало причиною для її скасування з направленням матеріалів скарги до Вищого антикорупційного суду для виконання вимог статті 306 КПК України (*ухвала колегії суддів АП ВАКС від 20.01.2020 р. №991/2628/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87112462>*).

2) рішення слідчого про закриття кримінального провадження;

3) рішення прокурора про закриття кримінального провадження.

П.п.3, 4 ст.303 КПК України передбачена можливість оскарження рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження. При цьому суб'єктами оскарження відповідного рішення слідчого є заявник, потерпілий, його представник, законний представник, а прокурора - заявник, потерпілий, його представник чи законний представник, підозрюваний, його захисник чи законний представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Підстави та порядок закриття кримінального провадження регламентуються ст.284 КПК України.

Як встановлено статистичними даними, за період з 05 вересня 2019 року до 31 грудня 2020 року в апеляційному порядку було оскаржено:

- 50 ухвал слідчих суддів щодо рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, з них: 36 ухвал слідчого судді залишено без змін, 16 ухвал скасовано, в саме:

7 ухвал скасовано, з підстави невірному встановленям слідчим суддею наявністю підстав для повернення скарг: №991/6715/20, №11-сс/991/701/20; №991/4384/20, №11-сс/991/511/20; №991/3644/20, №11-сс/991/444/20; №991/3266/20, №11-сс/991/418/20; №991/2724/20, №11-сс/991/404/20; №991/3309/20, №11-сс/991/410/20; №991/2115/19, №11-сс/991/86/20;

4 ухвали скасовано, з підстав не дотримання правил предметної підсудності: №991/358/20, №11-сс/991/468/20; №760/18551/19, №11-сс/991/23/20; №760/17670/19, №11-сс/991/69/19; №760/19691/19, №11-сс/991/28/19;

5 ухвал скасовано, з підстав неповноти судового розгляду; невідповідності висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження та істотного порушення вимог кримінального процесуального закону: №991/483/20, №11-сс/991/997/20; №991/483/20, №11-сс/991/563/20; №991/6847/20, №11-сс/991/763/20; №991/4965/19, №11-сс/991/757/20; №991/2874/19, №11-сс/991/554/20.

Також Апеляційною палатою ВАКС за період з 05.09.2019 до 31.12.2020 переглянуто 83 апеляційні скарги на іншу бездіяльність, дії та рішення слідчого,

прокурора, в тому числі, щодо виправлення описок, надання роз'яснення судового рішення, інше, з яких скасовано 22 ухвали, а саме: 3 справи щодо оскарження підозри: №757/15102/20-к, №11-сс/991/772/20; №991/8529/20, №11-сс/991/978/20; №4910/11/19-к, №11-сс/991/27/20; 1 справа щодо виправлення описки: №760/23651/19, №11-сс/991/233/20; 4 справи щодо роз'яснення судового рішення: №991/683/19, №11-сс/991/187/20; №757/13258/18-к, №11-сс/991/368/20; №991/24/20, №11-сс/991/314/20; №757/13258/18-к, №11-сс/991/22/20; №991/4/20, №11-сс/991/764/20; 2 справи щодо порушення правил підсудності: №757/40117/19-к, №11-сс/991/36/20; №991/1507/20, №11-сс/991/344/20; 9 справ щодо повернення та закриття провадження за скаргами за відсутності до того законних підстав: №760/23435/19, №11-сс/991/232/20; №991/440/20, №11-сс/991/278/20; №991/2285/20, №11-сс/991/321/20; №991/2473/20, №11-сс/991/345/20; №991/3518/20, №11-сс/991/437/20; №991/5267/20, №11-сс/991/577/20; №991/8011/20, №11-сс/991/851/20; №991/8552/20, №11-сс/991/893/20; №991/8064/20, №11-сс/991/909/20; №991/9640/20, №11-сс/991/993/20; №991/10041/20, №11-сс/991/1029/20.

Висновок

Поширеною підставою для зміни/скасування як вироків так і ухвал, постановлених при розгляді кримінальних проваджень, є невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам справи та істотне порушення вимог кримінально процесуального закону.

Що ж стосується причин скасування АП ВАКС ухвал слідчих суддів, то в цілому вони відповідають вимогам КПК, містять належне обґрунтування висновків, посилання на норми кримінального процесуального закону, що регулюють відповідні правовідносини. Розгляд клопотань органів досудового розслідування про застосування, продовження, зміну та скасування запобіжного заходу здійснюється на засадах змагальності та з забезпеченням права підозрюваного на захист.

Підставами для скасування рішень слідчих суддів здебільшого стали допущені істотні порушення вимог кримінального процесуального закону та невідповідність висновків фактичним обставинам справи.

При вирішенні кримінальних проваджень, з метою зменшення кількості скасованих/змінених судових рішень потрібно звернути увагу судів першої інстанції на необхідність систематичного вивчення змін до законодавства та аналізування причин скасування судових рішень апеляційною інстанцією, на правильність застосування норм матеріального і процесуального права, при постановленні враховувати судову практику Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, вивчати та застосовувати практику Європейського суду з прав людини.

Голова Апеляційної палати
Вищого антикорупційного суду

(підпис)

Д. Чоренька

Вик. Багнюк О., Квітченко Я., Халітов С.